

УДК 343.98:364.2
DOI <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2025-4-16-7>

Матвійчук Ігор Анатолійович,

начальник

(Кіровоградське управління Департаменту внутрішньої безпеки
Національної поліції України, м. Кропивницький)
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-4207-4095>

ВІДОМОСТІ ПРО ОСОБУ ПРАВОПОРУШНИКА В СТРУКТУРІ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ НАСИЛЬНИЦЬКОГО ЗНИКНЕННЯ

У статті досліджено відомості про особу правопорушника як ключовий структурний елемент криміналістичної характеристики насильницького зникнення. Обґрунтовано, що специфіка зазначеного виду кримінального правопорушення, яка характеризується високою латентністю, організованим характером та частою участю представників державної або квазідержавних структур, зумовлює ускладнення процесу встановлення суб'єкта злочину. Проаналізовано теоретичні підходи до вивчення особи правопорушника в структурі криміналістичної характеристики та доведено обмеженість традиційних методів її дослідження у провадженнях про насильницькі зникнення. Сформульовано типові криміналістичні ознаки особи правопорушника, що вчиняє насильницьке зникнення, та визначено практичне значення одержаних відомостей для підвищення ефективності досудового розслідування та забезпечення встановлення істини у кримінальних провадженнях цієї категорії.

Ключові слова: насильницьке зникнення, розслідування, кримінальне правопорушення, особа правопорушника, криміналістична характеристика.

Постановка проблеми. Насильницьке зникнення як особливо тяжке кримінальне правопорушення характеризується високим рівнем латентності, складністю доказування та значними труднощами у встановленні осіб, причетних до його вчинення. Однією з ключових причин цього є недостатня розробленість у криміналістичній теорії та слідчій практиці питання відомостей про особу правопорушника як структурного елементу криміналістичної характеристики насильницького зникнення. Попри загальне визнання значущості особи правопорушника для формування слідчих версій і планування розслідування, у провадженнях цієї категорії такі відомості часто мають фрагментарний, опосередкований або прихований характер.

Специфіка насильницьких зникнень полягає у можливій участі співучасників різного статусу, у тому числі представників органів державної влади або осіб, пов'язаних із владними чи воєнізованими структурами, що зумовлює цілеспрямоване маскування протиправної діяльності, використання службового становища, підобрених документів, спеціальних технічних засобів і конспіративних способів поведінки. За таких умов традиційні криміналістичні підходи до вивчення особи правопорушника, засновані переважно на аналізі відкритих біографічних, соціально-демографічних або психологічних ознак, виявляються недостатньо ефективними. Саме тому, на початковому етапі досудового розслідування дефіцит вихідної інформації, обмежене коло очевидців, їх ухилення від надання показань, а також зовнішня

схожість дій правопорушників із легітимною діяльністю органів влади істотно ускладнюють ідентифікацію суб'єкта злочину. У таких умовах особливого значення набуває аналіз непрямих криміналістично значущих відомостей про особу правопорушника, що відображаються у способі вчинення злочину, слідчій картині, виборі потерпілого, характері співучасті та механізмах приховування наслідків правопорушення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема особи правопорушника як складової криміналістичної характеристики стала предметом наукового аналізу у працях низки провідних представників криміналістичної науки. У різні періоди ці питання розробляли та розвивали В. П. Бахін, В. К. Гавло, Н. І. Клименко, В. С. Кузьмічов, А. В. Старушкевич, К. О. Чаплинський, В. Ю. Шепітько, Ю. М. Чорноус та інші науковці, які заклали теоретичні засади вивчення криміналістично значущих ознак особи правопорушника та їх використання у процесі розслідування.

Водночас у наукових дослідженнях недостатньо систематизовано відомості про особу правопорушника саме з урахуванням специфіки насильницького зникнення як комплексного злочинного процесу, що включає етапи підготовки, захоплення, переміщення, незаконного утримання та приховування. Відсутність цілісної моделі криміналістично значущих ознак особи правопорушника негативно впливає на ефективність висунення слідчих версій, побудову алгоритмів розслідування та своєчасне викриття винних осіб.

У зв'язку з цим актуалізується необхідність подальшого наукового осмислення місця та ролі відомостей про особу правопорушника в структурі криміналістичної характеристики насильницького зникнення, визначення їх змісту, класифікації та практичного значення для розслідування кримінальних проваджень цієї категорії.

Метою статті є комплексне дослідження відомостей про особу правопорушника як структурного елемента криміналістичної характеристики насильницького зникнення, визначення їх змісту, криміналістично значущих ознак та класифікації, а також з'ясування ролі таких відомостей у формуванні слідчих версій, відтворенні механізму вчинення злочину й розробленні ефективних алгоритмів розслідування кримінальних проваджень цієї категорії.

Виклад основного матеріалу. Серед елементів криміналістичної характеристики насильницького зникнення визначальне місце посідає особа правопорушника, оскільки саме її аналіз дає змогу встановити стійкі функціональні зв'язки з іншими елементами характеристики, виявити закономірності та взаємозалежності між мотивами злочинної діяльності, способом учинення правопорушення, вибором жертви, обстановкою події та механізмами приховування. Дослідження особи злочинця створює підґрунтя для формування типових слідчих версій, спрямованих на встановлення причетності конкретних осіб або організованих груп до вчинення кримінального правопорушення, а також дає можливість прогнозувати їх подальшу поведінку в умовах досудового розслідування.

Обґрунтовано у цьому контексті є позиція Ю. А. Чаплинської, яка підкреслює, що особа злочинця виступає центральним елементом будь-якої криміналістичної характеристики, забезпечуючи комплексність аналізу злочинної діяльності та визначення пріоритетних напрямів її розслідування [1, с. 183]. Аналогічний підхід поділяє й С. А. Шалгунова, зазначаючи, що у кримінології особа злочинця розглядається як сукупність істотних соціальних властивостей і ознак, а також соціально значущих біопсихологічних характеристик, які, реалізуючись у конкретному злочині, зумовлюють його суспільну небезпечність і обґрунтовують необхідність кримінальної відповідальності винної особи [2, с. 20].

Отже, особа правопорушника та організованих груп у кримінальних провадженнях про насильницьке зникнення є не лише вихідною категорією для побудови криміналістичної характеристики, а й одним із ключових чинників, що визначає специфіку способів учинення й приховування кримінального правопорушення, характер вибору жертв та загальний рівень суспільної небезпечності відповідних кримінальних практик. У провадженнях цієї категорії зазначений елемент набуває особливого значення з огляду на можливу участь представників державної влади, організованих структур або інших осіб, наділених владними чи квазівладними повноваженнями.

Особа правопорушника як складовий елемент криміналістичної характеристики досліджується переважною більшістю вчених-криміналістів, однак питання щодо переліку ознак і властивостей, які підлягають обов'язковому вивченню, залишається дискусійним. Криміналістичне вивчення особи доцільно розуміти як встановлення криміналістично значущої інформації не лише про безпосереднього виконавця злочину, а й про жертву кримінального посягання та інших учасників події, що мають значення для реконструкції механізму злочину і вибору тактики розслідування [3, с. 28]. Як слушно зауважує

Г. Ю. Нікітіна-Дудікова, відомості про особу злочинця дозволяють визначити напрями та способи її пошуку, обрати найбільш ефективні методи розслідування, спрогнозувати поведінку у різних слідчих ситуаціях, а також встановити зв'язок між індивідуальними характеристиками особи, способом досягнення злочинного результату та конкретними обставинами його вчинення [4, с. 128].

Суспільна небезпечність особи правопорушника становить її соціальну сутність і виконує подвійну функцію: з одного боку, дає змогу відмежувати правопорушника від законослухняних громадян, а з іншого – слугує підставою для класифікації різних типів злочинців залежно від характеру їхньої поведінки, мотиваційної сфери та ролі злочинної діяльності в загальній життєвій стратегії. При цьому важливим є врахування не лише тяжкості та характеру вчиненого діяння, а й співвідношення негативних і позитивних соціально значущих рис особистості, що в сукупності дозволяє глибше оцінити рівень суспільної небезпечності правопорушника та обґрунтувати напрями й тактику розслідування насильницького зникнення.

Особистість правопорушника доцільно характеризувати через сукупність типових психологічних, соціальних, моральних і поведінкових ознак, які відображають схильність до протиправної діяльності та зумовлюють специфіку реалізації злочинного наміру. Аналіз таких характеристик дає змогу глибше розкрити мотиви, умови й детермінанти вчинення кримінального правопорушення, а також пояснити вибір конкретної моделі поведінки. Як обґрунтовано зазначають В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель та В. О. Коновалова, дослідження особи злочинця в межах криміналістичної характеристики має принципове значення для встановлення істини у кримінальному провадженні, оскільки забезпечує можливість доведення ключових обставин справи, зокрема факту вчинення правопорушення, винуватості особи, форми вини, мотивів і цілей злочинної діяльності [5, с. 15–16]. Відтак, ґрунтовне вивчення цього елемента є необхідною умовою правильної кримінально-правової кваліфікації діяння, обрання адекватної тактики проведення слідчих (розшукових) дій та формування належної доказової бази у справах про насильницьке зникнення.

О. І. Ромців слушно наголошує, що встановлення та аналіз особи злочинця має виняткове значення для практики досудового розслідування, оскільки дозволяє не лише суттєво звузити коло ймовірних підозрюваних, а й налагодити ефективний психологічний контакт із ними. Це, своєю чергою, створює передумови для отримання правдивих показань, схилення таких осіб до співпраці зі слідством та нейтралізації протидії з боку підозрюваних, їх захисників або інших зацікавлених осіб [6, с. 11]. Зазначений аспект набуває особливої актуальності у кримінальних правопорушеннях проти волі, честі та гідності особи, де поведінка правопорушника часто поєднує елементи агресивного примусу, психологічного тиску та заздалегідь спланованої організованої діяльності.

За визначенням М. В. Салтєвського, криміналістична характеристика особи є комплексним описом людини як соціально-біологічної системи, що включає фізичні, біологічні та соціальні властивості, які залишають відображення у матеріальному середовищі та проявляються у поведінці [7, с. 98]. Такий підхід дає змогу поєднати зовнішні ознаки з внутрішніми психологічними й соціальними чинниками, формуючи більш точний і функціонально значущий криміналістичний портрет правопорушника.

Криміналістика розглядає особу злочинця крізь призму її характеристик, які дозволяють пояснити обрані способи та прийоми вчинення кримінального правопорушення, встановити індивідуальний «почерк» злочинної діяльності й окреслити ефективні напрями розслідування. У цьому зв'язку обґрунтовано є позиція науковців, які вважають, що криміналістичне дослідження особи злочинця охоплює як пошук криміналістично значущої інформації про невстановленого правопорушника, так і всебічну оцінку даних про осіб, уже залучених до кримінального судочинства [8, с. 127]. Перша група інформації формується на основі матеріальних, ідеальних або цифрових слідів, залишених на місці події, у пам'яті свідків, документах чи інформаційних системах, і дозволяє реконструювати узагальнений образ можливого злочинця та визначити напрями його розшуку. Друга група інформації стосується вивчення вже встановленої особи – підозрюваного або обвинуваченого – з метою з'ясування мотивів, цілей, ролі у груповій діяльності та співвіднесення її індивідуальних характеристик з іншими елементами криміналістичної характеристики. У такий спосіб криміналістика досліджує ті аспекти особи злочинця, які мають безпосереднє значення для розслідування злочинів [9, с. 140].

Інформація про особу злочинця використовується для вирішення комплексу криміналістичних завдань, які умовно можна згрупувати у чотири блоки: встановлення тотожності конкретної особи за сукупністю її ознак; виявлення зв'язку між індивідуальними характеристиками злочинця та фактичного картиною злочину; визначення оптимальної лінії поведінки слідчого й інших учасників провадження з урахуванням соціально-психологічних рис правопорушника; а також використання отриманих відомостей у цілях криміналістичної профілактики [10, с. 171–174].

Таким чином, особа правопорушника та організованих груп є центральним елементом криміналістичної характеристики насильницького зникнення. Її комплексне дослідження дає змогу встановити причинно-наслідкові зв'язки між особистісними рисами та способом злочинної діяльності, що не лише підвищує ефективність досудового розслідування, але й створює підґрунтя для запобігання новим проявам таких злочинів.

За результатами узагальнення матеріалів кримінальних проваджень та правозахисних звітів, приблизно 55–60% насильницьких зникнень вчиняються безпосередньо службовими особами державних органів, тоді як 40–45% – особами або групами осіб, які виконують допоміжні, охоронні, силові або технічні функції за фактичної підтримки держави.

Емпіричні дані свідчать, що близько 25–30% насильницьких зникнень мають вертикально-ієрархічний характер, тобто вчиняються за мовчазної згоди або прямого наказу керівника, який формально не бере участі в захопленні потерпілого, але забезпечує безкарність виконавців.

Особливу криміналістичну значущість у сучасних умовах мають насильницькі зникнення, вчинені представниками іноземної держави, насамперед у контексті збройної агресії та тимчасової окупації частини території України. До таких суб'єктів належать:

- а) державні службовці іноземної держави;
- б) військовослужбовці збройних сил, поліції, органів державної безпеки та розвідки;
- в) посадові особи інших державних органів або органів місцевого самоврядування іноземної держави;

г) особи, які діють за наказом або під контролем зазначених суб'єктів;

д) представники нерегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд і груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих або фінансованих РФ;

е) представники окупаційної адміністрації РФ, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України;

є) представники підконтрольних РФ квазідержавних утворень, які узурпували здійснення владних функцій.

За даними відкритих джерел та матеріалів кримінальних проваджень, понад 70% задокументованих насильницьких зникнень у зоні збройного конфлікту пов'язані саме з діяльністю представників іноземної держави або підконтрольних їй структур.

За останні десятиліття насильницькі зникнення набули глобального характеру: за узагальненими міжнародними оцінками, у понад вісімдесяти державах світу їх жертвами стали більш як 50 тис. осіб. Така практика породжує стан повної правової та екзистенційної беззахисності, який виходить далеко за межі індивідуального виміру і справляє деструктивний вплив не лише на саму жертву та її близьких родичів, а й на локальні громади та суспільство загалом. Насильницькі зникнення, що тривалий час асоціювалися передусім із режимами військових диктатур, у сучасних умовах дедалі частіше виникають у контексті внутрішніх збройних конфліктів і політичної нестабільності. Особливе занепокоєння міжнародних правозахисних інституцій викликають переслідування захисників прав людини, родичів потерпілих, свідків і адвокатів, які займаються документуванням та розслідуванням таких злочинів.

У умовах збройної агресії дослідження жертв насильницького зникнення набуло особливої актуальності для України. Починаючи з 2014 року, поширеною стала практика викрадень цивільних осіб російськими спеціальними службами на території Автономна Республіка Крим, а також насильницьких зникнень українських активістів і проукраїнськи налаштованих громадян на тимчасово окупованих територіях Донбас. Зафіксовано системні порушення прав людини на непідконтрольних Україні територіях, що супроводжувалися позасудовими затриманнями, незаконним утриманням і приховуванням інформації про долю зниклих осіб [11].

Сьогодні кількість подібних випадків залишається значною, що обумовлює потребу у вдосконаленні методики досудового розслідування насильницьких зникнень. З метою оперативного встановлення кола підозрюваних особливо значення набуває збирання відомостей про потерпілого, зокрема: а) персонаграфічних даних; б) його соціальної ролі, кола зв'язків і контактів; в) професійних та побутових звичок; г) морально-психологічних характеристик [12, с. 454]. Такі відомості дозволяють висунути обґрунтовані слідчі версії щодо мотивів злочину та можливих суб'єктів його вчинення.

Інформація про характер стосунків потерпілого з представниками держави або квазідержавних структур може вказувати на наявність нейтральних, неприязних чи відкрито ворожих відносин. Такі стосунки могли виникати ситуативно – у момент затримання чи конфлікту, формуватися в межах випадкового або тривалого особистого знайомства, мати службовий, дружній чи навіть родинний характер. Аналіз цих зв'язків має істотне значення для реконструкції механізму злочину та встановлення його організаторів і виконавців.

Насильницьке зникнення спричиняє глибокі й тривалі страждання жертви, яка перебуває у стані постійної

невизначеності щодо власної долі, часто зазнає катувань і психологічного тиску та постійно побоюється за своє життя і безпеку близьких. Члени сім'ї зниклої особи роками перебувають у стані очікування між надією та відчаєм, нерідко так і не отримуючи жодної інформації про долю родича. Усвідомлення того, що ніхто не знає про місцеперебування жертви і що допомога може не надійти, фактично залишає її поза захистом закону і повністю залежною від волі викрадачів. Навіть у разі звільнення такі особи тривалий час відчують тяжкі фізичні й психічні наслідки насильства, катувань і приниження людської гідності, якими супроводжується насильницьке зникнення [13, с. 6–7].

У цілому насильницькі зникнення перетворилися на одну з найгостріших глобальних проблем у сфері прав людини, що не обмежується окремими регіонами. Якщо раніше вони були переважно інструментом військово-диктаторських режимів, то нині дедалі частіше застосовуються як засіб політичного тиску та залякування в умовах внутрішніх конфліктів. Особливу тривогу викликає переслідування осіб, які документують такі злочини, використання державами антитерористичної риторики як виправдання порушень міжнародних зобов'язань, а також збереження фактичної безкарності за насильницькі зникнення, що й надалі підриває ефективність міжнародних і національних механізмів захисту прав людини [13, с. 8].

Узагальнюючи викладене, можна сформулювати типову криміналістичну характеристику особи правопорушника, який вчиняє насильницьке зникнення (ст. 146-1 КК України): представник держави (національної

або іноземної) або особа, що діє з її дозволу, підтримки чи згоди; нерідко – службова або посадова особа з владними чи квазівладними повноваженнями. Форма участі: безпосередній виконавець (50–60%); організатор або керівник, що забезпечує наказ, контроль або бездіяльність (25–30%); пособник або співучасник з числа «цивільних» виконавців (15–20%). Соціально-психологічні риси: орієнтація на силовий примус; низький рівень правової рефлексії; схильність до виконання наказів без критичної оцінки їх законності; толерантність до насильства як «інструменту влади». Мотивація: виконання наказу, «службова необхідність»; політична або ідеологічна; репресивно-залякувальна (усунення «неблагонадійних» осіб). Криміналістично значущі особливості поведінки: ретельна координація дій; використання формально законних процедур (псевдозатримання, «перевірки»); приховування інформації про долю потерпілого; використання службового становища для уникнення викриття.

Висновки. Таким чином, відомості про особу правопорушника є одним із визначальних структурних елементів криміналістичної характеристики насильницького зникнення та мають істотне значення для ефективного розслідування кримінальних проваджень цієї категорії. Встановлено, що особа правопорушника у кримінальних провадженнях про насильницьке зникнення є інституційно обумовленим суб'єктом, тісно пов'язаним із державною владою або квазідержавними структурами, що зумовлює підвищені вимоги до незалежності, спеціалізації та криміналістичного забезпечення досудового розслідування таких кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел

1. Чаплинська Ю. А. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики злочинів. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 6. DOI <https://doi.org/10.15421/3919122>
2. Шалгунова С. А. Особа насильницького злочинця : монографія. Дніпропетровськ : Ліра ЛТД, 2012. 548 с.
3. Тищенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : монографія. Одеса : Фенікс, 2007. 260 с.
4. Нікітіна-Дудікова Г. Ю. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики у злочинах проти статевої свободи та статевої недоторканності дітей. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2021. № 53. С. 128–131. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2021.53.25>.
5. Криміналістика : підручник : у 2 т. / [В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель, В. О. Коновалова та ін.] ; за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 2019. Т. 2. 328 с.
6. Ромців О. І. Криміналістична характеристика злочинів у сфері службової діяльності. *KNOWLEDGE SOCIETY* : зб. тез наук. доп. за матеріалами Міжнар. наук.-практ. конф. (Лодзь, 30–31 жовт. 2014 р.). Лодзь, 2014. С. 71–74.
7. Салтевський М. В. Криміналістика : підручник : у 2 ч. Харків : Консум, 2001. Ч. 2. 528 с.
8. Криміналістика : підручник : у 2 т. / за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярової. Харків, 2018. Т. 1. 384 с.
9. Четвертак Д. Ю. Криміналістична характеристика осіб, які вчиняють приховування злочинів. *Право і безпека*. 2015. № 2 (57). С. 138–145. URL: <https://pb.univd.edu.ua/index.php/PB/issue/view/15/17>.
10. Криміналістика : підручник / [В. В. Пяковський, Ю. М. Черноус, А. В. Самодін та ін.] ; за заг. ред. В. В. Пяковського. 2-ге вид., переробл. і доповн. Харків : Право, 2020. 752 с.
11. Сьогодні – Міжнародний день жертв насильницького зникнення. *Укрінформ*. 2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2295167-sogodni-miznarodnij-den-zertv-nasilnickogo-zniknenna.html>.
12. Бурлака В. В. Криміналістична характеристика незаконного позбавлення волі або викрадення людини. *Митна справа*. 2014. № 6 (2.2). С. 451–456. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2014_6%282.2%29_37.
13. Насильницьке або недобровільне зникнення осіб. Виклад фактів № 6 (Rev. 3) / ГО «Харківська правозахисна група». Харків, 2019. 68 с.

References

1. Chaplynska, Yu.A. (2019). Osoba zlochyntsyia yak element kryminalistychnoi kharakterystyky zlochyntiv [The personality of the criminal as an element of the forensic characteristics of crimes]. *Aktualni problemy vitchyznianoї yurysprudentsii*, 6. DOI <https://doi.org/10.15421/3919122> [in Ukrainian].
2. Shalhunova, S.A. (2012). Osoba nasylnytskoho zlochyntsia [The personality of a violent criminal]: Monohrafiia. Dnipropetrovsk: Lira LTD [in Ukrainian].
3. Tishchenko, V.V. (2007). Teoretychni i praktychni osnovy metodyky rozsliduvannia zlochyntiv [Theoretical and practical foundations of crime investigation methodology]: Monohrafiia. Odesa: Feniks [in Ukrainian].

4. Nikitina-Dudikova, H.Yu. (2021). Osoba zlochyntsia yak element kryminalistychnoi kharakterystyky u zlochynakh proty statevoi svobody ta statevoi nedotorkannosti ditei [The personality of the criminal as an element of the forensic characteristics of crimes against sexual freedom and sexual integrity of children]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriia «Yurysprudentsiia»*, 53, 128–131. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2021.53.25> [in Ukrainian].
5. Shepitko, V.Yu., Zhuravel, V.A., & Konovalova, V.O. (et al.). Kryminalistyka [Forensic science]: Pidruchnyk. (Vol. 2). V.Yu. Shepitko (Eds.). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
6. Romtsiv, O.I. (2014). Kryminalistychna kharakterystyka zlochyniv u sferi sluzhbovoi diialnosti [Forensic characteristics of crimes in the sphere of official activity]. *KNOWLEDGE SOCIETY: zb. tez nauk. dop. za materialamy Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* (pp. 71–74). Lodz [in Ukrainian].
7. Saltevs'kyi, M.V. (2001). Kryminalistyka [Forensic science]: Pidruchnyk. (Vol. 2). Kharkiv: Konsum [in Ukrainian].
8. Kryminalistyka [Forensic science]: Pidruchnyk. (Vol. 1). A.F. Volobuev, R.L. Stepaniuk, V.O. Maliarova (Eds.). Kharkiv [in Ukrainian].
9. Chetvertak, D.Yu. (2015). Kryminalistychna kharakterystyka osib, yaki vchyniaut prykhovuvannya zlochyniv [Forensic science characteristics of persons who commit concealment of crimes]. *Pravo i bezpeka*, 2(57), 138–145. Retrieved from: <https://pb.univd.edu.ua/index.php/PB/issue/view/15/17> [in Ukrainian].
10. Piaskovskiy, V.V., Chornous, Yu.M., & Samodin, A.V. (et al.). (2020). Kryminalistyka [Forensic science]: Pidruchnyk. V.V. Piaskovskiy (Eds.) (2nd ed., rev.). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
11. Sohodni – Mizhnarodnyi den zhertv nasylnytskoho znyknennia [Today is the International Day of Victims of Enforced Disappearance]. (2024). *Ukrinform*. Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2295167-sogodni-mizhnarodnij-den-zertv-nasilnickogo-znyknenna.html> [in Ukrainian].
12. Burlaka, V.V. (2014). Kryminalistychna kharakterystyka nezakonnoho pozbavlennia voli abo vykradennia liudyny [Forensic characteristics of illegal deprivation of liberty or kidnapping of a person]. *Mytna sprava*, 6(2.2), 451–456. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2014_6%282.2%29_37 [in Ukrainian].
13. Nasylnytske abo nedobrovilne znyknennia osib [Forced or involuntary disappearance of persons]. (2019). *Vyklad faktiv № 6 (Rev. 3)*. HO «Kharkivska pravozakhysna hrupa». Kharkiv [in Ukrainian].

Matviichuk Ihor,

Head

(Kirovohrad Office of the Internal Security Department of the National Police of Ukraine, Kropyvnytskyi)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-4207-4095>

INFORMATION ABOUT THE OFFENDER IN THE STRUCTURE OF THE FORENSIC CHARACTERIZATION OF FORCED DISAPPEARANCE

The article investigates information about the offender as a key structural element of the forensic characterization of forced disappearance. It is substantiated that the specificity of this type of criminal offense, characterized by high latency, an organized nature, and frequent involvement of representatives of state or quasi-state structures, complicates the process of identifying the perpetrator. Theoretical approaches to studying the offender within the structure of forensic characterization are analyzed, and the limitations of traditional methods of its investigation in cases of forced disappearance are demonstrated. Special attention is paid to the importance of indirect forensically significant information about the offender, reflected in the method of committing the crime, the nature of complicity, the choice of victim, concealment mechanisms, and the overall trace pattern. It is argued that the analysis of personal, social, professional, and psychological traits of the offender allows establishing causal links between their actions and the final outcome of criminal activity, formulating typical investigative hypotheses, and predicting the behavior of participants in criminal proceedings.

It is shown that forced disappearances in modern conditions are acquiring features of institutional criminal practice, which requires the formation of a generalized forensic profile of the offender, taking into account typical roles, forms of participation, and methods of concealing unlawful activity. Typical forensic indicators of the offender committing a forced disappearance are formulated, and the practical significance of the obtained information is determined for increasing the efficiency of pre-trial investigation and ensuring the establishment of truth in criminal proceedings of this category.

Key words: forced disappearance, investigation, criminal offense, offender, forensic characterization.

Надіслано до редколегії 24.11.2025
Рекомендовано до публікації 19.12.2025
Опубліковано 29.12.2025